

1. Forskning og dyr

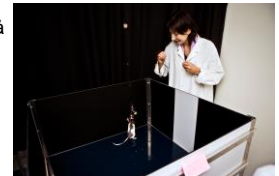
2. Vitenskap og etikk

Briggle og Mitcham, kapittel 6 og 7
Dybvig og Dybvig, kapittel 9 og 12 (utvalg)

Alle dyr er like, men...

- Mennesker kan samtykke eller avvise å delta i forskning
- Det kan ikke dyr – og spebarn
- Hvorfor godtar vi forskning på dyr og ikke spebarn?
- Speciesisme?
- Dyr avles og genmodifiseres for rask utvikling av sykdom for test av behandlinger
- De brukes i nevro- og adferdsforskning
- Utsettes for smerte med overlegg, dør tidlig

Forskning under angrep

- Store kampanjer mot fangst, bruk av dyr i pelsnæring, kosmetikkindustri og forskning
- Dyr slippes ut av labor
- Forskere utsettes for dødstrusler og angrep
- Dyrevernerne: forskningen er uetisk og dessuten feilslått
- Kan ikke slutte fra dyr til mennesker, testing på dyr er overflødig
- Forskerne hevder det motsatte

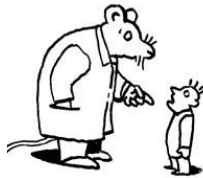
Gevinster og tap

- Strengt etiske regler
- Medisin redder liv

"The list of medical conditions that have benefited from the use of animals in research is extensive: cancer, AIDS and other infectious diseases, stroke, traumatic head injury, Parkinson's disease, and chronic diseases such as diabetes and heart failure."

Sarah Greene

- Eller brukes dyr fordi det er hva forskere er opplært til?
- Er gevinstene overdrevne?

NTNU

Mennesker og andre dyr

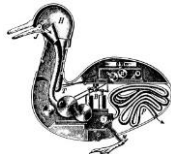
- Aristoteles klassifiserer den levende naturen i tre grupper: planter, dyr og mennesker
- Mennesket defineres som et sosialt dyr med taleevne og fornuft, som gjør oss til de eneste moralske vesen
- Dyr kan også være sosiale, men kan bare kommuniserer smerte og lyst – og dermed ikke skille rett fra galt
- Vi deler dermed en grunnleggende natur med dem, samtidig som vi står over dem
- Uten taleevne har de ikke del i moralske fellesskap
- Artene er evige og uforanderlige

4

NTNU

Dyr som maskiner

- Descartes mente dyr var maskiner uten sjel og følelser
- Den nye eksperimentelle vitenskap brukte dette som grunnlag for ubegrensede forsøk
- Samtidig visste folk flest bedre
- Vitenskapen brukte lang tid på å gjenvinne den kunnskapen

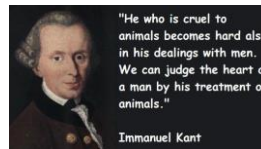

NTNU

Dyrevelferd som plikt

«Mennesker er pålagt å drepe dyr raskt (uten smerte) og ikke overbelaste dem i arbeid. ... Smertefulle fysiske eksperiment bare av ren spekulasjon, når formålet også kan nås uten disse, skal avskys!»

- Indirekte plikter med henblikk på dyr som følge av en direkte plikt overfor en selv
- Vi avstumper våre moralske følelser

"He who is cruel to animals becomes hard also in his dealings with men. We can judge the heart of a man by his treatment of animals."

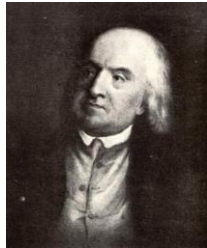
Immanuel Kant

NTNU

Bentham og følelseskriteriet

- Nytteprinsippet: Den største lykke for det største antallet er målet på rett og galt
- Vi innser at hudfarge ikke er grunnlag for ulik behandling, heller ikke antall bein eller andre ytre forskjeller er det
- Dyr har også evne til å oppleve lyst og smerte

«The question is not, Can they *reason*? nor, Can they *talk*? but, Can they *suffer*?»

NTNU

Darwin og slektskapet

- Mennesker og dyr er i slekt
- Artene utviklet ved naturlig seleksjon
- Forklarer gradvise overganger mellom artene
- Intet unikt ved mennesket – samme opphav som apene
- Dermed moralske konsekvenser
  - Dyrs moralske status
  - Sosialdarwinisme
  - Eugenikk

NTNU

Hitler og dyrevern

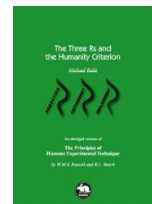

- Nazistene pionerer i dyrevern
- Dyrebeskyttelseslover
- Forbud, begrensning mot kirurgi på levende dyr
- Forbud mot jakt
- Miljøvernsløver
- Respekt for, ikke dominans over naturen
- Hitler var vegetarianer

NTNU

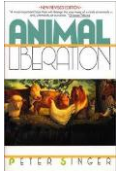
De tre R'er

- Russell og Burch 1959
- *Replace* – erstatt dyreforsøk med alternative metoder
- *Reduce* – bruk færrest mulig forsøksdyr for å oppnå resultat
- *Refine* – bruk metode som reduserer smerte og frykt

NTNU

Dyrenes frigjøring

- Peter Singer 1975
- Utvikler Benthams utilitaristiske argument om moralsk likhet i smerte
- Det er ikke moralsk relevante forskjeller på mennesker og dyr
- Skille mellom dyr og mennesker er spesiesisme – likt rasisme og kjønnsdiskriminering
- Dyrene må frigjøres

NTNU

Dyreforsøkernes kontroverser

1. Er dyreforsøk nødvendig for menneskelig helse og sikkerhet? Kan vi klare oss med datasimulering? Vi må jo uansett teste på mennesker før behandlingen brukes
2. Hvilken moralsk status har dyr? Hva er de relevante kriteriene? Hvilken betydning får de for dyreforsøk?
3. Er dette et viktig spørsmål i den store sammenhengen?
  - Dyreforsøk er en minimal del av den lidelse dyr påføres, både naturlig og i matproduksjon
  - Man bør heller konsentrere innsatsen andre steder
  - Men samtidig er ikke det relevant for spørsmålet om det er moralsk *riktig* å foreta dyreeksperiment

14

NTNU

Tre kriterier for moralsk status

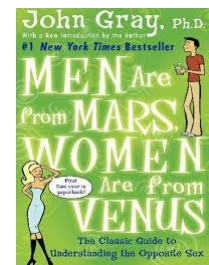
1. Evne til å føle smerte avgjørende. Noen få dyr kan ha smerte for å berge liv til mange mennesker (Singer, Bentham)
2. Det å ha intensjoner og formål gir moralsk status og rettigheter. Individuer som har vilje til å leve har rett til å leve. Er det et hierarki mellom arter? (Tom Regan)
3. Det moralsk avgjørende er relasjoner, etikk dannes i moralske fellesskap. Vi danner bånd og utvikler forståelse av moral gjennom delte narrativer. Dyr inngår i slike narrativer, men i en sekundær rolle.

15

NTNU

Flørt eller trakassering?

- Mange tilfeller av seksuell trakassering i akademien
- Menn og kvinner fortolker ofte hendelsene ulikt
- Noen hevder at biologien viser at hanndyr er seksuelt aggressive
- Kvinner er mer tilbakeholdne av naturen
- Atter andre sier både «jakt» og utroskap er naturlig for menn

NTNU

Etikkens vitenskap

- Kan etikk forklares vitenskapelig – empirisk eller logisk?
- Er seksuell trakassering mer enn et spørsmål om misbruk av maktposisjon – og dermed om etikk?
- Mange mener den har et biologisk grunnlag og kan forklares vitenskapelig
- Dersom det er riktig, kan all etikk forklares biologisk?
- Eller kan etikk forklares av andre vitenskaper – beslutningsteori eller utviklingspsykologi?

17

Evolusjonær etikk

- Darwin: Sympatifølelsen og Kants plikt er resultater av menneskelig evolusjon
- Wilsons sosiobiologi forklarer sosialitet evolusjonært
- Adferd utvikles over tid, i likhet med fysiske trekk
- Dawkins' «selfish gene»-teori forklarer samarbeid ved at gener ønsker å reproducere seg selv.
- Da er det tjenlig å samarbeide med slektninger
  - Men kultur spiller også en rolle i evolusjonen

18

Evolusjonsteori og politikk

- Filosofen Arnhart bruker teorien til å understøtte konservativ politisk teori
  - Vi er utviklet til å ønske sex, familie, eiendom, samfunnsstruktur og kunnskap
- Filosofen Dewey mener vi naturlig ønsker en sosialistisk politikk
- Men begge må moderere teorien med ikke-biologiske elementer for å få den til å stemme med den virkelighet de beskriver
- Nevroviteren Harris argumenterer for en vitenskapsetikk
- Vitenskape demonstrerer hva som er godt og derfor hva vi bør gjøre

19

Beslutningsteori

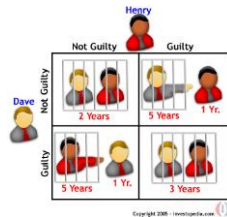
- Beslutningsteorien skal ikke bare forklare adferd – den skal forbedre den ved å gjøre den mer fornuftig
- Bruker statistikk og sannsynlighetsteori
- Ved ulike handlingsvalg under risiko, beregner en positiv og negativ verdi av alle mulige utfall og multipliserer med sannsynligheten av dem
- Velge den med høyest forventet verdi
- Pascals veddemål: Skal jeg tro eller ikke tro på Gud.
  - Hvis jeg tror og har rett, har jeg uendelig gevinst – hvis jeg tar feil har jeg ikke noe tap
  - Hvis jeg ikke tror og har rett, har jeg ingen gevinst – hvis jeg tar feil har jeg uendelig tap

20

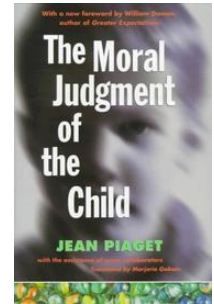
Fanges dilemma

- Spillteori – metode for rasjonell vurdering av handling med flere aktører
  - To skyldige fanger
  - Begge nekter, begge får to år
  - Begge tyster, begge får tre år
  - D tyster og H nekter, D får ett år, H får fem
  - D nekter og H tyster, D får fem år og H får to.
- Rasjonelt at begge nekter
- Problemet er at rasjonelle aktører ikke handler rasjonelt
- Dessuten har man vanligvis ikke tid nok til å beregne mulige utfall

Utviklingspsykologi

- En teori om at mennesket utvikler moral gjennom stadier
- Del av den kognitive utviklingen
- Jean Piaget beskrev to stadier i moralutvikling
  - Heteronom moral - regler gitt utenfra
  - Autonom moral - regler basert på egen refleksjon
- Den autonome moralen er basert på en innsikt i verdien av samarbeid og gjensidighet

Moralutvikling - Kohlberg

Kohlberg's Theory of Moral Development		
LEVEL 3	POSTCONVENTIONAL	Stage 6: Self-selection of universal principles Shared standards, rights and duties. Stage 5: Sense of democracy and reciprocity of roles
LEVEL 2	CONVENTIONAL	Stage 4: Fulfilling duties and upholding laws Stage 3: Meeting expectations of others
LEVEL 1	PRECONVENTIONAL	Stage 2: "Getting what you want" by trade-offs Stage 1: Punishment avoidance

- Tre hovedstadier i moralutvikling
  - Prekonvensjonell, unngå sanksjoner
  - Konvensjonell, sosial, andre-orientert
  - Postkonvensjonell, idealistisk, tenke selv
- Siste stadiet er moralske helters stadium
- Stadiene bygger på hverandre, tar opp i seg kritisk de tidligere

Naturalistisk feilslutning

- Naturalistisk feilslutning: empiriske premisser leder til normative konklusjoner
- D. Hume: «er» til «bør» - ugyldig slutning
- G Moore: Etisk uholdbart å identifisere det gode med det naturlige
- Vitenskap dreier seg om fakta, etikk om det normative
- S. J. Gould: «ikke overlappende sfærer»
- Samtidig kan vitenskap si noe om hvordan mennesket fungerer godt
  - Dersom vi ønsker å fungere godt, så er det riktig å gjøre...

Etikkvitenskap

- Tre grunner for en vitenskap om etikk:
  - Kan løse den teoretiske uenigheten i moralfilosofi og skape felles grunnlag for etisk refleksjon
  - Folk stoler på vitenskap, og dermed er det grunnlag for en etikk man kan tro på – en global felles etikk
  - Vitenskapen har en intellektuell betydning som overgår alt annet, og det vil gi etikk større gjennomslag
- Men: Vitenskap som etikk har en mørk historie
- «Rettferdiggjør» ikke bare trakassering og utroskap
- Evolusjonsteorien har blitt brukt normativt til sortering av mennesker

Eugenikk

- Darwin påpekte at sivilisasjonen undergravde naturlig seleksjon
- Han slektning, Francis Galton, argumenterte for å forbedre menneskeheten
- Sterilisering av de som var uegnet for formering
- Nazistene utryddet «undermennesker»
- Men alt kan misbrukes – både vitenskap og etikk

